

О ЛЕСЬ ГОНЧАР

ДОРОГА
за
ХМАРИ

О Л Е С Ь Г О Н Ч А Р

ДОРОГА
за
ХМАРИ

ОПОВІДАННЯ

ВИДАВНИЦТВО ДИТЯЧОЇ ЛІТЕРАТУРИ «ВЕСЕЛКА». КИЇВ 1970

Високо в горах, у глухій лісниковій оселі, жила в самотині дівчинка Натела. Вона любила рідні гори, ліси, що зеленіли по їхніх схилах, шумливі гірські потоки. І тож не дивно, що саме Натела надібала в горах цілюще джерело, якого до неї ніхто не знав.

Змінилося відтоді життя лісникової доньки. З усіх кінців Радянського Союзу приїхали сюди будівники прокладати дорогу в горах, і з'явилося в маленької Натели багато-багато друзів.

МАЛЮНКИ А. РЕЗНИЧЕНКА

Це — там, високо в горах, у царстві скель і могутніх правічних лісів...

На кам'янистому схилі, в зеленій гущавині дерев, ледь видніється лісничова хата з гнучкою радіощоглою на ній. Від хати по крутизні в'ється стежечка вниз до потоку. Щоранку спускається нею босоніж чорняве смугле дівчатко років десяти. Тримаючи глека в руці, легко стри-

бає з брили на брилу, озираючи вранішній світ дикувато-ясними оченятами, усміхаючись назустріч горам, небу і сонцю.

Це — Натела, юна лісникова господиня.

Поблискує глек у загорілій худенькій руці, шерхоче під ногами теплий приємний камінь...

Шумить, вирує вниз потік. Скільки пам'ятає себе Натела, все вона чує цей шум. Ласкавий, милозвучний, мов колискова пісня, він її заколисує вечорами, і він же першим будить Нателу вранці, м'яко вплітаючись у розкіш дитячих снів, у ту солодку ранкову напівдрімоту, коли не одразу його і впізнаєш: чи то потік, чи, може, дощ шумить за вікном...

Чим ближче потік, тим гучніше, майже з видзвоном, вишумовує він з-поміж каміння дівчинці назустріч, немов збадьорений її приходом, немов радий погомоніти з нею.

— Здрастуй, потічку!

І потік усміхається їй мигтінням в'юнкої течії та білосніжною кучгурою шумовиння, що росте й росте у вирі під водоспадом.

Вилискують брили, оброслі зеленим бархатом водяних мохів, розпускається лілейно-білим шумовинням потік, виграючи на сонці... Знає він, що зранку любить Натела побавитися з ним. Ось вона, присівши на камені, опустить руку в джерельно чисту холодну течію, понижить трохи її, потім умиється, пригорщами хлюпаючи гірську лоскітливу воду собі в обличчя, а тоді вже сяде погрітись на камені, старанно заплітаючи свої вогкенські блискучі кіски.

Невтомний потік цілий ранок гомонітиме з нею, бо кому ж тут іншому з нею гомоніти під час її довгих літніх канікул? Татко ще до сходу сонця пішов у обхід, бродить десь зараз по кряжах, під самим небом, з рушницею на плечі... В його відсутність Натела стає тут повновладною хазяйкою всього: і рубленої хати, і ясного потоку, і вкритих лісами гір, що звідусіль обступають улоговину. Сама-самісінька на всю величезну улоговину, в якій могло б розміститись чимале містечко. Але Нателі не страшно, вона вже звикла. Кожен кущик тут їй знайомий, кожен струмок дзюркотить із-під скелі привітно... Багато струмків дзюркоче по тінявих ущелинах, що сходяться до улоговини, і всі дзюркочуть по-різному, і воду кожного з них Натела вгадає на смак.

Всю численну сім'ю струмків вбирає в себе оцей могутній бурхливий

потік, що мчить з висока, десь із-за хмар. Нателі там ще не доводилось
бувати, хоча хмари для неї не такі вже далекі й недосяжні, якими во-
ни здаються дітям долин та підгірських селищ. Життя хмар проходить
на очах у Нателі, вони кочують майже нарівні з хатиною лісника.

В дощові дні хмари димують над самою улоговиною, зависаючи вогкими сивими пасмами на вершинах сусідніх скель, чіпляючись за верхи сосон на найближчому перевалі. Нещадно скубують, шматують їх там вітри, що завжди ходять верхами, не засягаючи в улоговину.

— Татку, поведи мене вище, на перевал,— не раз уже просила Натела.— Я хочу зблизька побачити оті місця, де б'ються хмари з вітрами...

І татко обіцяє згодом прорубати стежку на перевал і повести її туди. А поки що в час негоди Нателі доводиться сидіти нишком у своїй хатині, де опівдні уже стає темно від густих хмар, що пропливають за вікном, і де від ударів грому здригаються рублені стіни, всуціль обвішані випиляними дисками — взірцями дерев підвладного татові лісництва.

Ревуть, б'ються в горах грізні стихії, стугоняють над Нателою вікові дерева, і з острахом тягнеться до столу дитяча рука, щоб вимкнути приймач, переповнений шумом, тріском та свистом — відгомоном страшного побоїща, що бушує десь зовсім поруч, на перевалі.

Дороги звідси на перевал нема. Звідси взагалі нікуди нема доріг, є лише вузька, ледь помітна стежечка понад потоком униз, в далеку долину, де живуть дядя Леван та тьотя Етері. Під час навчання в школі Натела живе там, у дяді Левана, а до татка їздить тільки в гості — верхи на коні або на ішаку. Бо тільки так — верхи — можна добутися сюди, в лісникове підхмар'я. Щоб спуститися в долину, треба день, а щоб піднятися звідти, треба і два.

Звісно, машиною було б набагато швидше, але яка це машина пройде в гори козиною тропкою, вузьким карнизом понад урвищами, де навіть ішаком їхати небезпечно?

Рідко бувають тут люди. З'явиться часом нав'ючений дядя Леван, забреде хто-небудь з мисливців або пройдуть незнайомі юнаки, виміряючи гори якимись дивовижними інструментами... Минулого літа забрались сюди навіть столичні піонери — юні натуралісти з рюкзаками за плечима, з палицями в руках. Вони збирали в горах взірці мінералів та рідкісні лікарські рослини, і Натела охоче допомагала їм у цьому.

Потім одного разу біля потоку поставили зелений намет геологи. Ці затримались тут найдовше. Старшою серед геологів була Ніна Федорівна, з нею Натела швидко здружилася, навіть спала разом з нею в наметі.

Ніну Федорівну найбільше цікавили гірські джерела, і юна лісничиха з радістю водила її від джерела до джерела, гостинно показуючи їй своє гірське хазяйство. Особливо сподобалось геологам Оленяче джерело. Вже збираючись в долину, Ніна Федорівна набрала з нього води повну пляшку, обклеїла її етикеткою і вклала в рюкзак, ніби якийсь скарб.

Усі в долину — і піонери з колекціями, і геологи з пробами... Часто їх згадує Натела. Може, прийдуть і цього літа, може, пробираються ужедесь стежечкою понад потоком?

Але ніхто не йде, не чути людських голосів... Лише потік шумить своїм рівним монотонним шумом.

Світить з блакиті сонце, зеленіють гори, джерельною свіжістю дихає вода. Гарно тут, але там, у долині, краще. Оцей потік там розлився рікою, що тече між суцільними колгоспними садами та виноградниками...

На виноградниках зараз веселий гомін, біля річки в цей час галасує малеча... Увечері на вулицях людно, сигналять машини, в клубі пускають кіно.

Якби оце Нателі хоч маленький літак, вона щосвята літала б туди з татком. Бескеття літакові не перепона, бездоріжжя — не страшне, все небо йому — дорога...

Коли вже надто заскучає Натела за долинним своїм товариством, за ріднею, вчителями та шкільними подругами,— то подає їм звідси якусь звістку про себе. Різні є способи для цього. Можна пустити на воду паперового кораблика, а якщо немає під рукою паперу, то можна посилати в долину просто живі зелені листи. Добрий потік і в цьому охоче допомагає Нателі, править їй за листоношу. кине дівча на воду снопик гірської ожини чи рододендрона:

— Пливи!

І течія жваво підхопить, пригорне і радісно помчить униз, неначе вправний моторний гонець...

Ні ожина, ні рододендрони не ростуть унизу, на колгоспних плантаціях, і якщо тамтешня дівчора піймає на річці рідкісну гіллячку, то одразу догадається:

— Це — від Натели!

— Це звідти, з-під хмар!..

* *
*

Одного разу Нателу розбудив віддалений дужий гуркіт, схожий на грім. Але це не могло бути громом, бо небо було чисте, і до того ж прогуркотіло десь унизу, в лунко ошумленій потоком ущелині, а не вище, за перевалом, де все літо живуть громи.

Що б це могло бути?

Вихопившись на найближчу скелю, Натела стала зірко дивитися вниз. Ні хмари ніде, ні диму. Вилискують гори, спокійно дрімають на сонці ліси.

Пусто, безлюдно в ущелині. Лише шум потоку порушує споконвічну тишу гір.

Може, то їй почулось? Чи, може, де-небудь обвалилася скеля, підми-та потоком?

Але незабаром ще дужчий гуркіт розкотився внизу, в межигір'ї.

— Татку! — тривожно обернулась Натела до батька, зачувши знайо-ме його насвистування десь угорі. — Ти чуєш, татку? Загриміло, неначе грім!

Татко вийшов з-за дерев у своєму гірському капелюсі, в чорній роз-стебнутій гімнастюрці, з рушницею на плечі. Втомлений після обходу, повільно спускається по камінню, усміхаючись до Натели спітнілим, зашчетиненим, кілька днів не голеним обличчям.

— Тебе налякав той гуркіт, Натело?

— Я не злякалась, а тільки дивно... І небо чисте, і грім гуркоче...

— То хороший грім, донечко... То каміння рвуть, дорогу будують.

Будують дорогу! Натела радісно заплескала в долоні, кинулась батькові в обійми.

— Справжню, широку, татку? І аж сюди ходитимуть машини?

— І сюди, і вище, за перевал... Тоді вже я зможу показати тобі, де вітри воюють з хмарами...

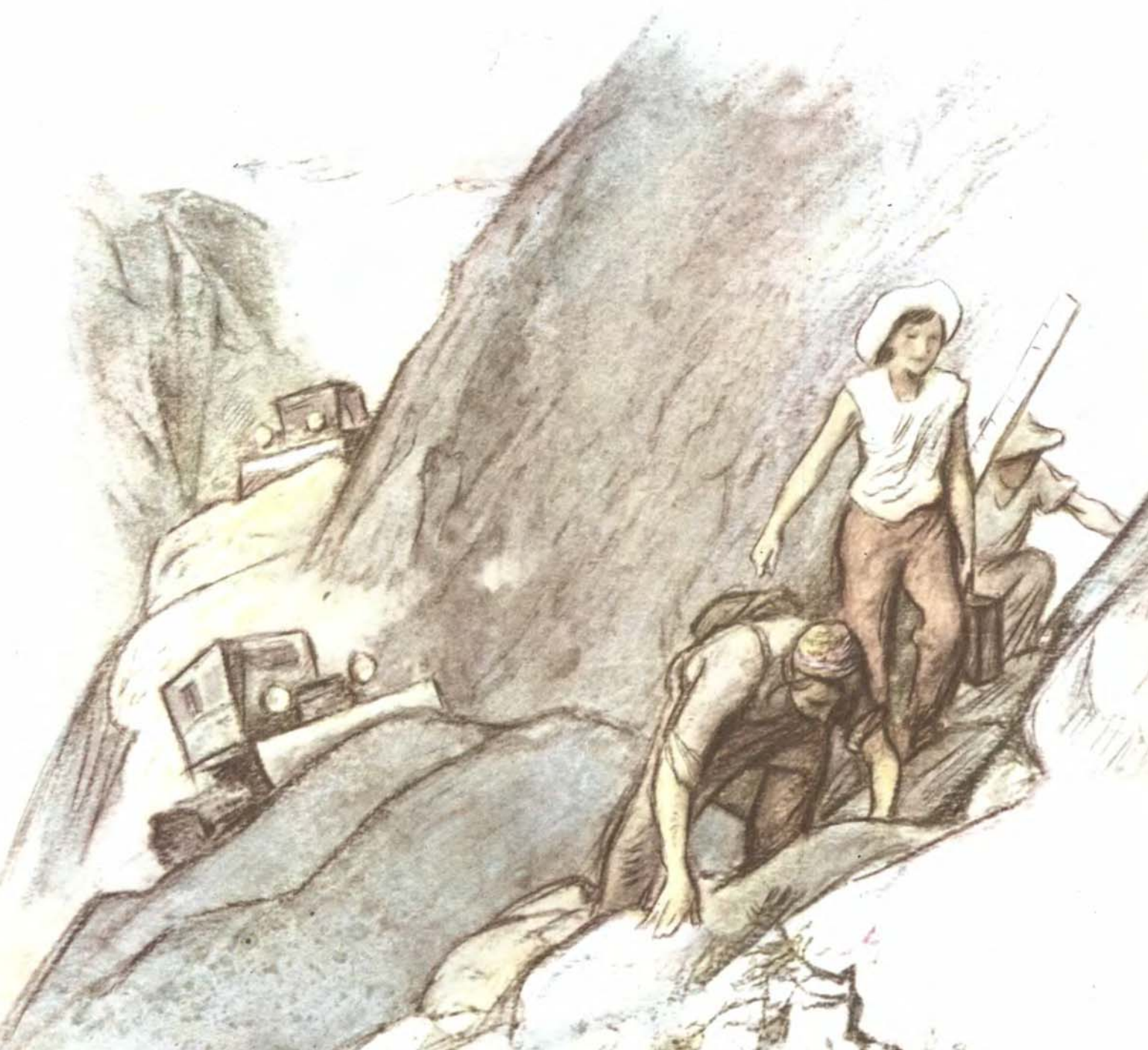
— А що там далі, за перевалом?

— За перевалом іще перевал... Набагато вищий за наш.... А далі зно-ву долини й міста.

Незнайомі долини і міста... І туди Нателі теж буде відкрита доро-га... Як це чудово!

...З кожним днем гуркіт ставав гулкішим, розкочувався в горах переможною могутньою луною. Кожен новий вибух Натела зустрічала із завмиранням серця: ще ближче дорога!

І ось нарешті настало довгождане свято: в улоговині з'явилися й са-

мі будівники. Були вони всі молоді, загорілі, густо заповишені сірою кам'янистою пилюкою подоланих скель. Схожі були на справжніх фронтоних бійців, хоча в руках у них були замість автоматів кайла, а замість коней були їм гуркітливі потужні машини.

Всюди стало одразу гомінко, весело, людно,— здавалось, юнаки всієї країни будують Нателі дорогу.

Увечері будівники напнули біля потоку намети і, покидавши свої пропітнілі сорочки, на яких білими розводами повиступала сіль,— заходилися вмиватись. Натела, чим тільки могла, допомагала їм. Розшарівшись, показувала, з якого каменя зручніше буде вмиватись, похапцем збирала паліччя для вогнища, водила кухарів з відрами до своїх джерел:

— Оцієї наточіть... Оце найсмачніша!

Потім, радісна, збуджена, сиділа в колі будівників біля багаття, і з нею вів розмову літній білобровий інженер-дорожник.

— А тепер розкажи нам, Натело,— усміхаючись говорив інженер,— як ти відкрила Оленяче джерело?

Дівча зайшлося густим рум'янцем.

— Хіба то я... Олень сам відкрив його, а я лише помітила. Він, видно, хворий був, той олень, а може, поранений, бо коли ми вперше зустрілися з ним біля джерела, то він аж спотикався і навіть втекти б не міг...

— І ти його не зачепила?

— Нащо чіпати... Мені жалко було його... Йому ж боліло... А згодом він, мабуть, уже звик до мене, перестав полохатись. Часто спускався з гір до свого джерела і пив, пив... Я догадалась, що то він лікує себе тією водою, бо іншої не п'є, а все одну...

— І вилікувався?

— Мабуть... Бо щодень ставав прудкішим, і коли я востаннє зустріла його, то він уже майнув у гори, мов вітер!

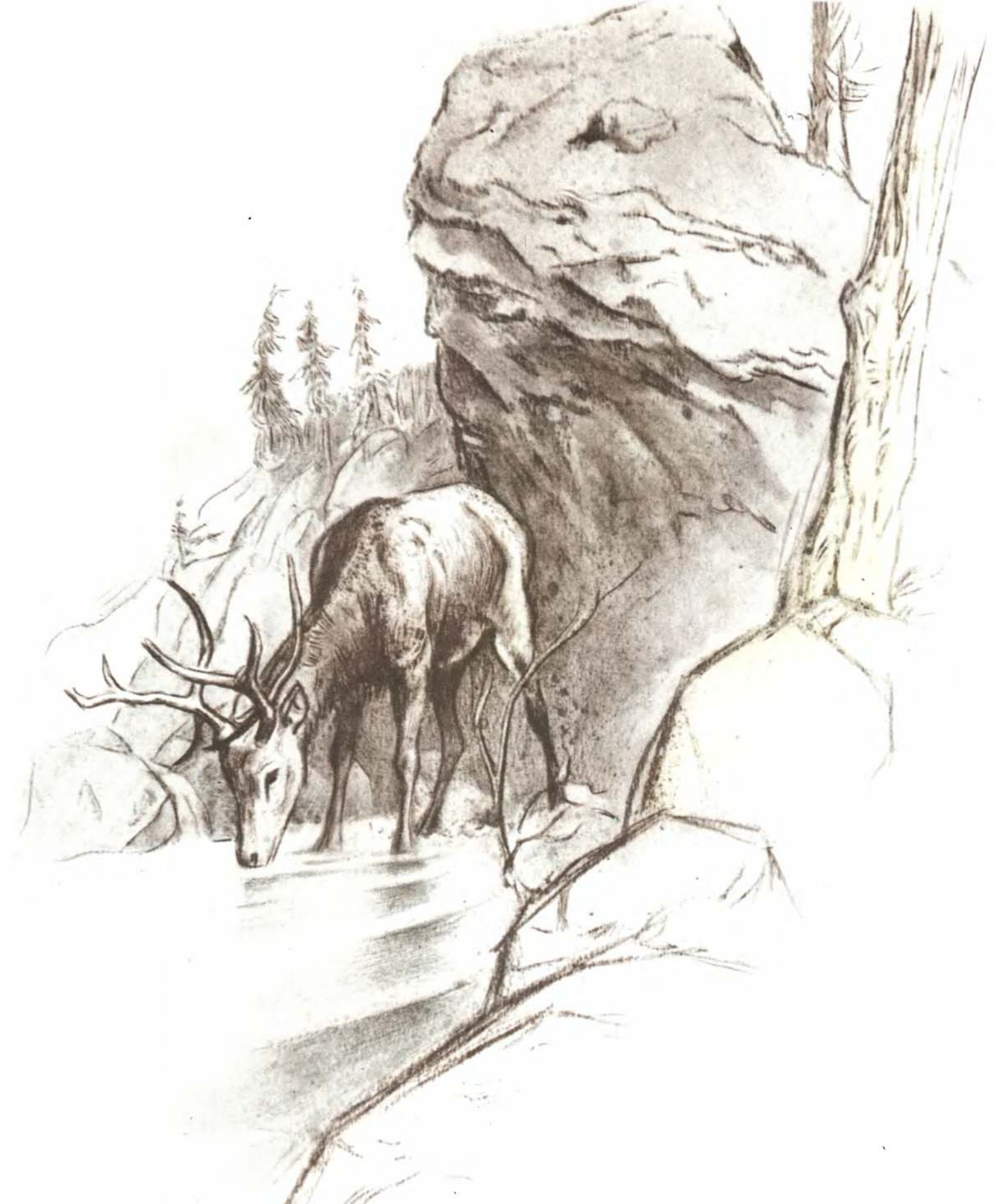
— А знаєш, дівчино, як тепер буде зватися ця вода?

— А як?

— «Натела».

— Чому... «Натела»?

— Твоїм іменем геологи назвали... Адже ти першою відкрила джерело, показала їм оленячу воду... Може б, дочко, ще й дороги сюди не

було, якби не оце твоє відкриття... А тепер ось виросте тут незабаром завод мінеральних вод, і піде «Натела» по всій країні!..

Аж ніяково, аж страшнуvато стало Нателі, що вона своїм маленьким відкриттям якось наче впливала на долю дороги. Вона навіть не підозривала, що, показуючи геологам ясні, веселі свої струмки, завдасть стільки клопоту оцим незнайомим людям... І в той же час їй було приємно і радісно, що оленяча вода піде тепер по всій країні, несучи людям силу й здоров'я, щоб не вмирили вони такими молодими, якою вмерла її мама... Леде пам'ятає її Натела, бачить, ніби крізь хмару... Як жаль, що не знала вона тоді про цілющу оленячу воду, може, врятувала б маму, може, була б вона живою ще й зараз... Хай же буде усім на радість її джерело, хай будуть усі здоровими та прудкими, як той олень...

— Хіба ви тільки сюди, до джерела дорогу будете? — підкладаючи галуззя у вогонь, запитала з цікавістю Натела.— Далі хіба вже й не буде?

— Буде й далі,— відповів інженер, в задумі задивившись на гори, крізь які мусила пролягти його траса.— Там теж нас ждуть отакі дівчатка із своїми відкриттями...

— Думаєш, ти вище всіх забралась,— жваво звернувся до Натели веснянкуватий хлопчина в тубетейці.— Там у нас є такі селища, що й птиця не залітає... Їм-то як бути? Раніше вдовольнялись козиними стежками, а нині широке життя пішло, широких доріг вимагає...

— А повітря, а сонце яке там! — захоплено промовив один з будівників, з виду справжній горець.— Вічно світить! Піонерські табори можна буде відкрити...

— А найголовніше — здравниця. Високогірну здравницю для шахтарів збудуєм...

Із захопленням слухала Натела будівників, все більше розгорялись ясні оченята... Ця дорога уявлялась їй якимось чудом, дорогою щастя. Всім потрібна широка ця дорога, всі її чекають! Колгоспники повезуть по ній плоди своїх садів, від Оленячого джерела будуть у всі кінці грузовиками відправляти цілющу воду «Натела», а деь там, у захмарній високості, в краю вічного сонця, виросте високогірна шахтарська здравниця...

— А як назвете здравницю?

Будівники весело переглянулись.

— «Храм сонця»... Подобається?

Натела сором'язливо посміхнулась.

— Храм сонця... Гарно.

Помовчавши трохи, запитала:

— Татко казав, що там, далеко за перевалами, знову долини й міста.

— Квітучі долини й білі приморські міста... І коли ти виростеш, Натело, то поїдеш туди нашою трасою вчитися в інститут. Згадаєш тоді нас?

Задумалось дівча.

— Згадаю...

Вечірній туман засивів над потоком, сутінки густішали по ущелинах.

Незабаром до вогнища прийшов татко, підтягнутий, причепурений, у начищених фронтних медалях, з бурдюком вина під пахвою. Для татка прихід довгожданих будівників був особливо значною подією. Він ніби знову відчув себе солдатом, опинився в знайомому, рідному середовищі. І хоча, крім смуглявих, чорнявих горців, були тут і русяві, і зовсім біляві юнаки, і хоча у вимові багатьох, у їхніх жартах і навіть у сміхові чулося, що далеко не всі вони виростили в горах, але коли заходила мова про Сталінград або про Український чи Білоруський фронти, то всі вони чудово розумілися між собою.

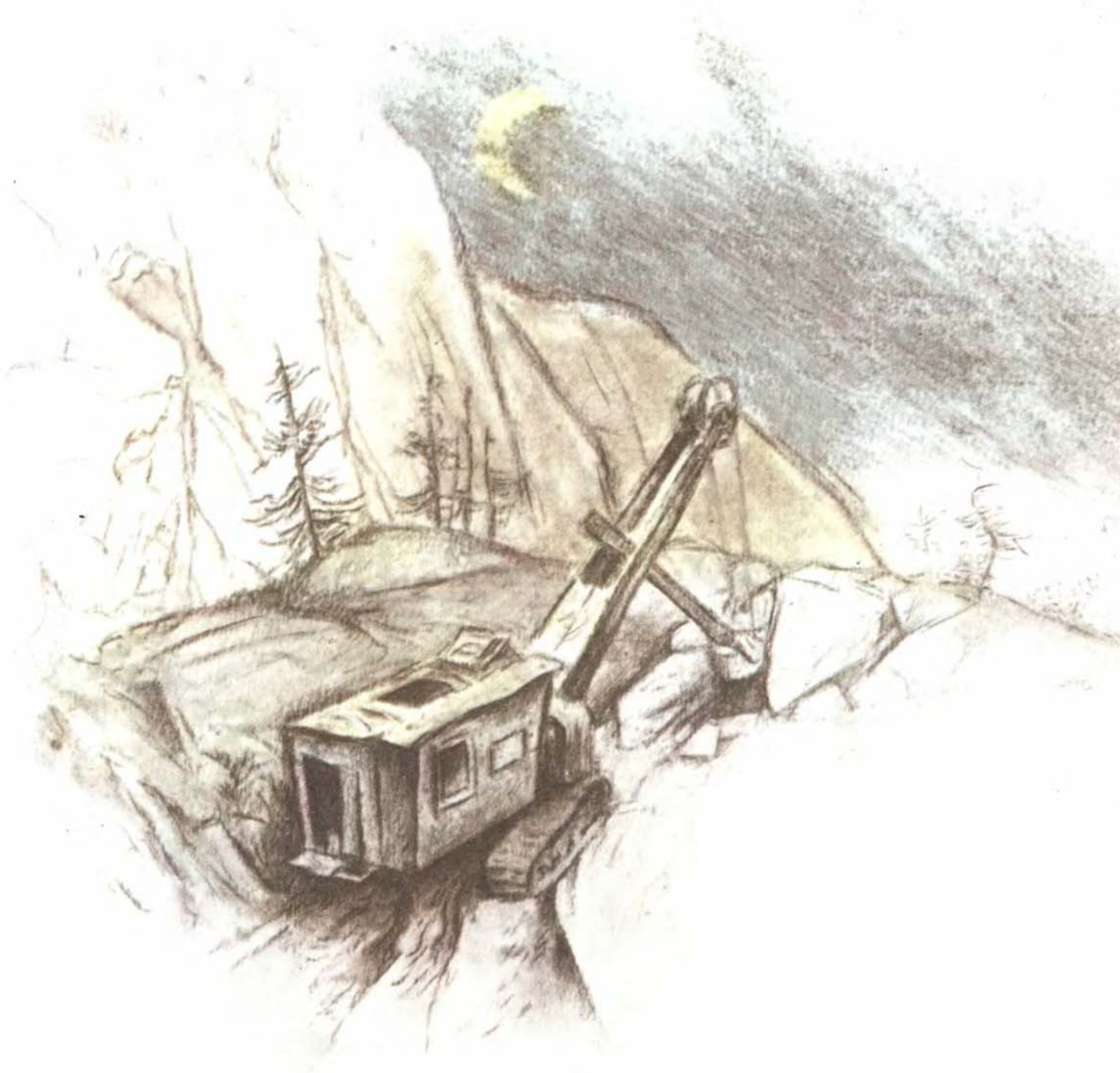
Вечеряли біля вогнища всі разом. Повний місяць вплив над перевалом і освітив котловину спокійним величавим сяйвом. Гігантські тіні таємничо затиснулись в ущелині, над водою засріблвся туман; заблищало громаддя машин на дорозі, заграли скелі до місяця скалками мінералів.

Палахкотіло вогнище; вечірньою свіжістю тягло від потоку.

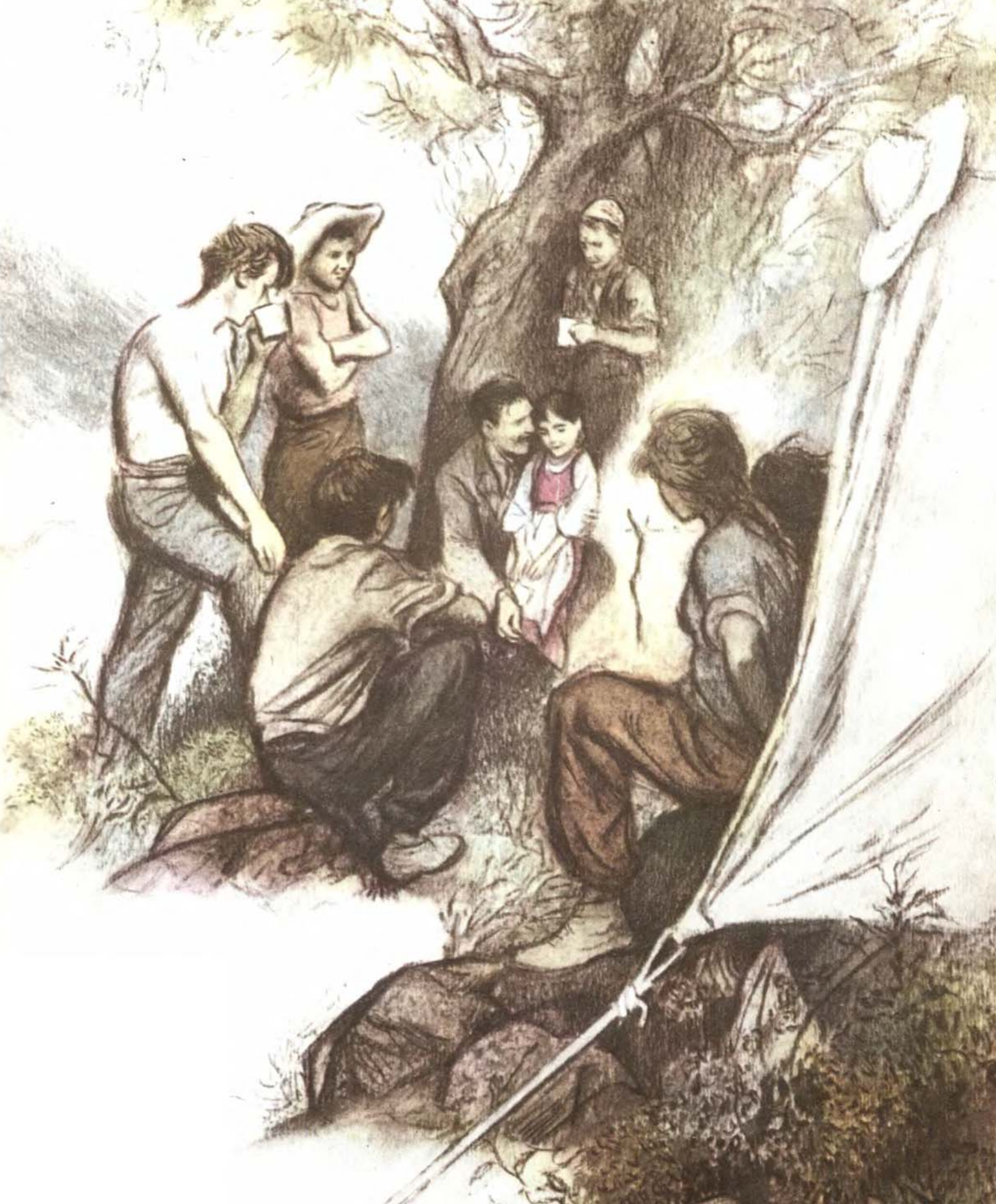
— Місяць який тут, у горах, чистий,— замріяно промовив інженер, злігши на гранітну брилу.— Звідси ясно бачиш, що місяць — це куля, мертва планета... І наче зовсім до нього недалеко...

Добродушний велетень-механік у комбінезоні, допивши келих, весело махнув ним угору:

— Жаль, нічого на дні не залишилося: до самого світила дохлюпнув би!

І, передавши келиха сусідові, механік могутнім баритоном заспівав незнайому для Натели пісню, що, хоч і була незнайомою, проте, підхоплена багатьма голосами, росла вже в цьому колі, як рідна, легко і вільно входячи в дитяче відкрите серце. Схвильована, заслухалась Натела, забуваючи про все...

Розлого, широко ллється пісенна ріка, еднаючись з мелодійним рокотом потоку. Причаїлися гори, повиті місячним сяйвом, заворожені красою роздольних, ніколи не бачених степів, що зримо виростили з пісні.

Потім чиясь дужа, схожа на таткову рука ласкаво погладила Нателу, і дівчинка почула над собою лагідний, задумливий голос, що звертався до татка незвично, по-фронтальному:

— Хороша в тебе донька, товаришу старшина... В мене дома теж така, ясноока, моторна... Листа вчора одержав...

— Єдина моя хазяйка,— з журливою гордістю відповів татко.— Тільки скучає тут сама, довгими здаються канікули...

— Тепер не скучатиме... Щодня можна буде їздити в долину. Хочеш, Натело, машиною прокатаємо тебе завтра по новій дорозі?

Натела, прояснівши, глянула на татка: чи дозволить?

— А чого ж: поїдь провідай дядю Левана...

Машиною по новій дорозі!.. І ще чарівнішими стали для неї після цього пісні біля вогнища, і гори, повиті сяйвом, і крем'янистий свіжий блиск траси, що, звиваючись карнизом, зникала десь унизу, в таємничій імлі межигір'я...

* *
*

Поїхала Натела в гості на день та й мусила залишитись у долині надовго. Не пустила її тьотя Етері: в горах розбушувались грози, зайшли страшні о цій порі літа зливи. Розбухлий, сердитий потік, ревучи, гнав звідти в долину важку каламуть і вивернуті з корінням дерева. День за днем клубилися над горами хмари, кресали блискавиці і дрижали в долинах шибки від гуркоту гогітливих гірських громів. Лише коли тучі розсіялись і знову виглянуло сонце, дядя Леван вивів Нателу на шлях і посадив у попутну машину будівників траси.

Шофер був знайомий, зустрів Нателу привітно, і дівчина незабаром дізналася від нього про всі гірські новини.

— Татко твій живий і здоровий, він не такі грози бачив,— весело розповідав шофер,— а дорогу місцями було таки понівечило... Каміння накидало, місток на повороті збило... Ну, тепер порядок відновлено.

Натела вже й сама бачила, що тут робилося. Там, де потік вужчав, на водопадах громадився страшний бурелом, гори пообпливали на дорогу мулом та камінням. Довгов'язий шофер раз у раз, зіскочивши з машини, весело брався перевертати гостре, що нападало під час зливи, каміння, скидаючи його з дороги в провалля.

— А як же ви там рятувались від зливи? — дивувалось дівча.— В наметах пересиджували?

— Ні, дівчино, ми не дуже цей час сиділи,— загадково посміхався шофер.— Та ось ти сама переконаєшся...

І, доїхавши до місця, Натела переконалася: жодного намета не було над потоком, не було в улоговині машин, не було й будівників. Готова, вже викінчена дорога, обігнувши скелю, зникла десь у горах за перевалом, до блиску викупаним зливами, повитим на верхах серпанками вогких розсіяних хмар.

— Бувайте здорові, громадянко,— відкриваючи дверцята кабіни, жартівливо промовив шофер.— Ваш квиток до цієї зупинки.

— А... а де ж... усі ваші?

— Ми вже там,— махнув шофер рукою вгору, за перевал.— Привіт велиш передати? Наші тебе там часто згадують, послання збираються посилати...

Натела розгублено стояла з корзинкою обіч дороги, радісна і засмучена. Нема нікого. Уже десь там, високо-високо... Якби могла догукнути до них, передати їм свою любов, свою щирю подяку за оцю чудову дорогу, що вони залишили їй в подарунок.

— Передайте привіт,— промовила тихо, схвильовано.— Усім гарячий привіт... І хай напишуть...

— Обов'язково,— саяннув усмішкою шофер.— Адресу ми знаємо.

Важко рушила машина, зникла за поворотом. Зосталися тільки гори, святково зелені після злив, та небо незвичайної, рідкісної синяви, та свіжовирубана попід скелями траса.

День за днем потекло життя. Але дивно тепер почувала себе лісницю донька.

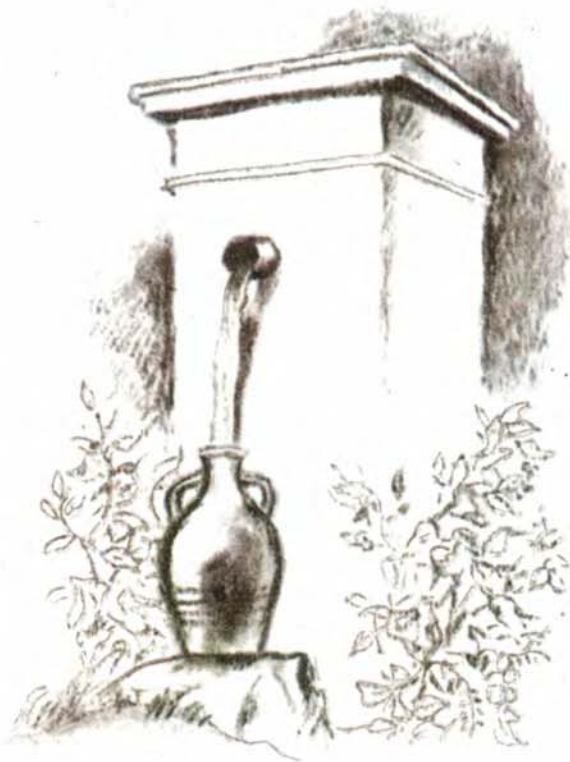
Гори наче розступилися, світ наче поширшав. Не шум потоку, а сирени машин будили її вранці.

З могутнім будівничим гуркотом тепер пов'язувались усі найкращі мрії Натели. Гуркіт перемістився: то гуркотіло все нижче лісничю-

вої оселі, а тепер гриміло усе далі в горах, усе вище. Вже й там рвали скелі.

Не забули будівники про юну свою товаришку. Не раз, коли Натела вмивалася вранці над потоком, течія приносила їй привіти з відтіля, з-за хмар... Чудесні були ці привіти! Несло то гілку рододендрона, то цупкий вінок з якихось дивовижних трав та альпійських квітів, досі не бачених нею, таких, що цвітуть лише там, високо в горах, нарівні з вічно сяючими сніговими верховинами.

ДЛЯ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Гончар Олесь Терентьевич. ДОРОГА ЗА ОБЛАКА. Рассказ. (На українском языке). Редактор І. В. Маценко. Художній редактор Г. Ф. Мороз. Технічний редактор Т. І. Розум. Коректор З. І. Калиниченко. Здано на виробництво 6.V. 1970 р. Підписано до друку 13.VIII. 1970 р. Формат 84×108^{1/8}. Фіз. друк. арк. 1,5. Обл.-вид. арк. 2,23. Умовн. друк. арк. 2,52. Тираж 200.000. Зам. № 1186. Ціна 16 коп. Видавництво «Веселка», Київ, Кірова, 34. Київський поліграфічний комбінат Комітету по пресі при Раді Міністрів УРСР. Довженка, 3.